

A kóristáné karácsonya

Édesanyám lesimitotta a vacsora abroszt. A kenyérmorzskákat Ancsa szórta le a kékcsikos vászonnól a veranda lépcsőjén; Ancsa, aki tanulóban volt nálunk, s ha kedvez neki a szerencse, innen fog férjhez menni. Furcsa esték voltak ezek, pillogva vibráltak a hideg csillagok s a Szinyec fenyői felől mégis hópamátokat kergetett a szél. Apám rágyújtott a Szultán cigarettára, s elővette az újságot, esti mulatságát. Szeretett volna kiolvasni belőle fizetésemelést, de csak parlamenti ex-lex fenyegetett a boszniai háború. Wekerlében nem nagyon bízott már.

Édesanyám visszatette a lámpát az asztalra, az üvegbúra mindig muzikásan csörrent ilyenkor.

— Szigetinét meghívom karácsony másodnapjára uzsonnára — ült le kézimunkája mellé.

Szeccessziós iriszek, lánglila tulipánok, hullámozó szőlőindák virágoztak ki ujjai alól. Apám fölpillantott Wekerle mögül:

— A kóristánét? — kérdezte.

— Azt. Nagyon sajnálom mindegyiket ilyen egyedül, számkivetetten ezekben a vidám ünnepekben. A színigazgatónak könnyű, betegy a városba, disznótorba hívták. És Thurzó Margót, a primadonna és a komikus és a bonviván, meg a szubrett, valamennyi előkészítette már magának a boldog ünnepeket. De ezek a kóristák, ahogy nekitámaszkodnak a kulisszáknak, ezek rég nem éltek meg csillagos karácsonyt. Legalább egyiküket meghívom, ezt a Szigetinét, ennek kisfia is van, rendes asszony. Ha nincs jelenése, horgol.

— A te dolgod — lapozott át apám Justh Gyulára —, engem nem zavartok. Ismered legalább?

Anyám kezéből újabb szíromlevél pattant ki.

— Nem. A Cigányszerelemben hármójuk közül a bal oldalon áll kék selyemben, az a szomorúszemű asszony, néha rekedtes a hangja, amikor megiramlik a szél az öltöző felől. Az ura nincs vele, valahol a nagyvilágban bolyong, azt mondja a sűgő. Maga mos, maga főz, talán nem is színésznő, hanem polgárasszony, úgy állt be csak szerencsét próbálni.

— A sűgő? — suhogtatta meg az újságot apám egy láthatatlan pénzügyminiszter fölött, mert még mindig Wekerlével bajlódott.

— Szigetiné — mosolygott édesanyám megbocsátón —, a kóristáné! Gondolom, szerzek neki egy jó napot. A Bródy Sándor Medikusát adják, ebben nincs szerepe.

A Medikus hallatára kissé megborzongtam. Tegnapelőtt, amikor az apró, barnabársony-ruhás Szigeti gyerek bevonszolt kettőnk a falnak döntött kulisszák közé, elsőtül a medikus sárgásfehér papíroscontváza zizegett elénk, s teljes hosszában ránkdőlt. Visítva rohantunk ki a nagyvendéglőből. A Szigeti gyerek csúfolkodva üvöltött.

És most ezzel a Szigeti gyerekekkel lesz találkozásunk.

Édesanyám ilyen volt. A színigazgatóné előkelősége hi-degen hagyta, a primadonna lenge kalandja az állatorvossal nem érdekelte, a bonviván széptevéseit nevetett. Csak sugalmazni szerette volna a Színpartoló Egyesület elnökének, az állomásfőnöknek, hogy ne csak a gárda előkelőit jutalmazza majdan, ha a háromhetes évad lezárul, hanem juttasson a hátrább állóknak is. A szegényebbjének, a megviseltebbjének, akik három ruhával járják a havas falvakat és az álomban ringó városkákat itt, a hegyek alatt, s e három rend toalett egyképpen alkalmas a Heidelbergi diákok végjelenetéhez, mint a Víg özvegy kórusához, de igézetes és pompázatos a Cigányszerelemhez is, hogy a Peleskei nótáriusról ne is beszéljünk. A virágokat szeret-e édesanyám, és a szegény emberek okoztak gondot neki.

Anyám másnap a hentes küszöbén szólította meg a művésznőt, ketten alkudtak egy rózsás kis malacra, de Szigetiné csak a felét akarta megvenni. A meghívást finom, társasági meghajlással köszönte meg a művésznő, s azt is elárulta, hogy a csokoládétorta ízlik legjobban a fiának. A malac a mi kosarunkba került.

A művésznő ünnep másodnapján háromkor érkezett, hogy az esti előadásról le ne késsen nyolckor. A völgyben s a méltóságos hegyeken már megült a vastag, puha hó, az árkok vize megfagyott, a hópárna a vonatfütyöket is elnyelte. Csilingelő szánkó állt meg a házunk előtt, apámat vette föl. A tarokk-kártya figurái táncoltak már a zsebében.

Ebéd végezte óta vártam izgatottan a művésznőt meg a fiát. Nem lengett hajlékony nádszálként, mint időkontúli utódai, a majdani görölök, hiszen az apró falusi színpadon Gömör vármegyében még egy gülbabai háremhez is erős hang kellett inkább, mint lenge röpt meg fátyol. A mi vendégünk, elvirágozott hajtása a művészet télikertjének, lemosta magáról a festéket, némi rizsport kent arcára, szappanszaga volt és patentharisnyája. Kötött kesztyűje fölött csuklóvédőt is viselt. Kendőt kötött fáradt kontyára s szinte iramlott a havas úton, vonszolta magával kisfiát.

— Bocsánatot kérek, hogy mégis eljöttem — esett be.

Anyám lesegítette a kabátját. Fiát gyanakvó tekintetekkel méregettük — a szomszédból segítséget is hoztam, Lacit, hogy ketten legyünk. Laci barátom azonnal lesállásba helyezkedett, de a művészet zsenge palántája már készült a találkozásra, és elsőnek ő rügött. Laci, a segítségül hívott, csak visszarúghatott. Pillanatok alatt végeztünk a vendégfogadással.

A vendégasszony ijedten rántotta magához egyszem fiát, mi azonban megpróbáltuk visszaszerezni, mert még nem készültünk el a fogadással teljesen.

Anyám választott szét. A karácsonyfa felé penderített hár-munkat egyszerre, ama szívbeli reménnyel, hogy a zizegő-csilingelő szeretetfa megbékít. De a vendéggyerek összeszorította két kis öklét — fejétől talpáig csokoládészagú volt, s hangtalanul, váratlan lendülettel, mint valami kis bika, rohant fej-jel anyám gyomrának. Anyám sápadtan szorította gyomrára tenyerét. A karosszéknek dőlt.

— Szeretem ezt a nénit — közölte a vendéggyerek.
Anyja ijedten ugrott föl, hátrarántotta a csemétét:
— Azonnal hazamegyünk — mondta inkább kérve, mint parancsolón, és a dióskalácsra vetette kék tekintetét.
— Gyerekek — mosolygott kínlódván anyám —, hadd játszanak csak.

Láttam az arcán, mennyire szenved. A kölyköt a második szeretetroham előtt kaptuk fülön s vonszoltuk el. A karácsonyfa tövestől ingott meg. Hullottak a cukrok, a diók. Vendégünk jobbra-balra rúgott s megvetően sziszegte:

— Civilek!

Ezt nem értettük, csak a megvetést éreztük ki szavából, a közpolgár iránti sértést. Jött később idő, amikor, hallván e szót, védekező állásba vágtam magam s vártam, honnan ér az ütés, ami efféle civilnek kijár. Egy apró kölyök tanított meg rá, havas rima-völgyi hegyek alatt, s ilyenkor az avas csokoládészagot még most is érzem.

A kóristáné elfogódottan majszolta a kalácsot, emelte a kávécsészét, messzire tartván kisujját a csésze fülétől, ahogy az előkelő körökben szokás. Mosta a kisfiát, a lelkes gyomrozót.

— Ez hatesztendő korára, kérem, többet tud, mint egy kíváncsi bakfis. Minden ott folyik előtte, karcolja, vési minden szó. Minden hónapban más város, más falu, mi jót hall el kérem az ő kis életében? Ki nevelje kérem? Ki az az egy, aki nevelje? Mert mindenki neveli.

Ahogy azonban a tűz egyre vidámítóbban pattogott a barna cserépkályhában, a diskurzus és az anyai tapasztalatok

tisztázása mind élénkebbé vált, anyám elővette kézimunkáját, a vendégasszony kötőtűkkel szorgalmatoskodott, vastag barna harisnyát gyártott a fiának, egy sort simán, egy sort fordítottan.

— És melyek a kedvenc szerepei? — kérdezte halkán az anyám, mert illetlyenéről érdeklődni.

Szigetiné szeme most lábadt könnybe.

— Á, kérem, hol vannak az álmok és hol a kedvenc szerepek! Valamikor a gerolsteini nagyhercegnőt szerettem volna eljátszani, meg a Sasfiók képe lebegett előttem s most, tetszik látni, leghátul állok a sorban hatodmagammal, s csak arra vigyázok, ha a zongorista beint, ne tévesszem el a taktust.

Letörölte könnyét a harisnyával, mosolygott már. Dúdolt egy kis Lehárt.

— Én nagy, nagy kertet szeretnék, tele rózsával, akkorát, hogy a hegytetőig érjen, mert mind kevés, ami virágom van — álmodozott anyám.

A vendég gyomra hallhatóan megkordult, s lám-e, asztalon illatozott a bőrös kismalac, a csokoládés sütemény. Beszólítottak bennünket is. A vendéggyerek felborított egy csészét, és zsebét azonnal teletömte cukorral. Cipője sarkával ütemesen harangozott az asztal lábán.

— Jól verekedtünk — mondta elégedetten, és cuppogva szopogatta a csontokat.

E pillanatban valaki topogva rázta le a havat a lábáról odakint a lépcsőn, aztán belökte az előszoba ajtaját. Morzsa, a házőrző, éles vakkanással ugrott neki. Mély, morgó hang szólalt meg. Csitítani próbált.

A kóristáné elsápadt, letette a kötést. A gyerek megdermedt, abbahagyta a csontot. Az ajtóban magas, hólepte férfi jelent meg. Cipőjéről patakban olvadt le a hó. Enyhe borovicska-illat úszkált a kályha melegében.

— Magát keresem — nézett a vendégre —, meg téged, gyerekek. Most érkeztem Brassóból, illik, hogy a karácsonyt együtt töltsük.

Brassó olyan messze volt a mi északi hegyeinktől, hogy akár Párizst is mondhatott volna, azt a messziséget sem bírtuk volna ésszel felfogni.

A kóristáné a zavar, a tanácstalanság köde vette körül.

— Bocsánatot kérek, mi most elmegyünk... — dűnnyögte.

— Miért mennénk el? — dobta kucsmáját a sarokba az ember —, miért, ha ilyen vendégszerető a ház!

— De magát senki sem hívta — bátorodott föl az asszony.

— Mert nem tudták, hogy érkezem, úgy-e, asszonyom?

Édesanyám hidegen nézett rá:

— Nem tudom, kihez van szerencsém.

— Elnézést kérek, Szigeti vagyok, téhá és ipszilón nélkül, az igaziaknak egy oldalhajtása. E kis család feje. Kaphatnék egy kis harapnivalót?

— Mi már mindent megharaptunk! — a durcás hang a fiáé volt.

Szigetin negyednapos szakáll szökélt, bajsza vége gyöngyözött, kabátja vásott, nadrágja gyúrt. Széket ragadott, nagykabátostul ült az asztalhoz. Várta a kínálást, de sebtiben segítette magát. A rumot rögtön megtalálta, elégedetten zúdított belőle háromszoros adagot a teáscsészébe. A kávé után, malac mellé ezt is adott anyám.

A vendég hamar végzett a malaccal. Dermedten bámultuk. A felesége sírt.

— Hagyjon nekünk is! — rivallt rá a fia.

Az apa nagyot rántott fia üstökén. A gyerek visított.

— Idegen házban viselkedjék rendesen! — kapott erőre az asszony.

— A magam fia — tette le a villát Szigeti —, egyébként is, számolnivalónk van. Maga megszökött. Bánkot játszottam volna!

— Ne itt — rimázkodott az asszony.

— Utánvétellel jöttem Kolozsvártól, Miskolcon eladtam a Bánk csizmáját.

— Nincs pénzem — folytatta a kóristáné.

— Hazudsz! — ütött az asztalra a borostás vendég.

— Gyerekek, ki! — szólt ránk anyám szokatlan szigorúan.

Nem mozdultunk. Rebbenetlen pillákkal meredtünk a braszói Bánkra. Ha ugyan Bánkot játszott Brassón.

— Gázsit csak elsején kapunk — emelte fel a hangját az asszony.

A brassói Bánk mélyet lélegzett, már öntötte volna a lábát: anyám felemelte az ujját, a rendreutasítót:

— Ne folytassa. A feleségét hívtam meg, s nem önt.

Szigeti egy süteményt dobott magába s még egyet, majd felállott. Talpa körül tó csillogott.

— Rendben van. Kölyök, szedd össze magad, megyünk!

— Hová? — ugrott föl rémülten az asszony —, az ég szerelmére!

— Az ég majd megmondja. A gyereket zálogba adom, utánvéttel jöttem, utánvéttel utazom. Zólyomba, vagy Pestre. Pakolj!

Az apró vendéggyerek szöpögve húzta fülére a turbánképű sapkát, rémülten rángatta magát bele a kabátba. Ámde, nyilván szokva volt az ilyen jelenetekhez, mert félszájjal már vigyorgott. Kalandra indult. Szigeti, a brassói Bánk bán, kitárta az ajtót, a Szinyec jeges üzenete csapott be.

— Köszönök mindent, s bocsánat! — lengette meg fejfedőjét a bánki csoda, s viharzott máris el, hóna alatt a gyerekekkel.

A vendégasszony ekkor talált először szavakat:

— Ezerszer, tizezerszer kérek bocsánatot. Nem vártam őt, azt hittem, többet elő sem kerül Erdélyből, összeállt valakivel. Ez a gazember...

Végre sírvafakadt. Nagy, erős, zokogó sírással, minden bánata, szeretete, csalódása, egész fiatal élete benne. Édesanyám megsimogatta a haját. A haj sima volt, az esti előadásra vendég-hajat várt. A gyári duda felbögött, hat órát hirdetett. A vendég összerázkódott, mint akinek jelt adott a világ, sietnie kell. Felugrott, magára dobálta kendőit, kabátját, kalapját, táskába szórta a kötötűket, a félharisnyát.

— Bocsánat — lihegte —, képes kivinni a vonathoz a gyereket, s elmenni vele.

Rohant le a verandának lépcsőin ő is, a kutya kettőt vakantott utána, s az asszony léptei elvesztek a puha hóban. A söpörtlen utcán bukdácsolt, a fia nevét kiáltozta. Sötét árnya imbolygott csak az ablakok sárga fényében. A saroknál megállt. Tétovázott egy kicsinyt, megfordult, sietve lépdelt ennen nyomában visszafelé. Halkan nyitotta a kaput, bekopogtatott.

— Ne haragudjék, asszonyom — állt meg a küszöbön — valami nagyon-nagyot szeretnék kérni, ha már ilyen jók voltak hozzánk. Lehet, hogy ez az ember elutazott, de lehet, hogy csak bosszantani akar, s egy óra múlva visszatér a gyerekekkel. Asszonyom, kérem, adjon egy szál gyertyát, egy kicsi karácsonyfadíszet, hogy asztalra tehessem. A karácsony végett, egy szál gyertyácskát...

Anyám bement a másik szobába, s egy kenyérvágó késsel hosszan, türelemmel kezdte nyiszálni az egyik törzsökös ágat. S aztán úgy, cukrostól, gyertyástól, díszestől, szikraszóróstól az asszony kezébe nyomta. Aranyos dió, üvegharang, még egy narancs is akadt rajta. S aztán egy fiókhöz szaladt. Dobozokat forgatott ki, kézimunka-szakajtókat zörgetett, s az egyik szakajtóban megtalálta az öreg bőrbugyellárist, a nefelejcs-koszorúsat. Fénylő tizkoronás aranyat hámozott ki a virágos bugyellárisból. Ferenc József képe díszítette az aranyat, a magyar szent koronával.

Egyik kezébe a fenyőágot, a másikba az aranyat nyomta.

— Ne szóljon semmit, ne köszönje. Tegye el.

Szél rohant le a hegytetőről, kavarta a havat, nekivágta a főispán — Fáy Gyulának — csűrjének. Apró fénypontok gyuladtak ki itt is, ott is az ablakokban, újra gyűjtogatták a karácsonygyertyákat. A doktor szánja csilingelt, beteghez hívták. Polomec, a harangozó, fél hétre csöndített.

Ment a kóristáné lefelé a lépcsőn, puhán puffogott a vastagodó hóban. Kabátja nyitva lengett a szélben, s ő csak tartotta maga előtt a csengettyűs ágat, a gyűjtendő gyertyát, az angyalhajjal s a narancssal.

Maga is úgy tűnt el a Szudorék házsarkán, mint egy elkésett angyal.

Brunda Gusztáv

Halványfehér tájkép

Jóságos ég, milyen csendes minden!
Hurrikán gyerek futott át a réten.
Embernek nincs cincogásnyi mersze,
elhagyatva hever a mese cinege cipője.
Fűz alatt a pimpó megkötötte a szöszet,
az öreg gallyak közül egy se nyöszörög.
Csend van. Üres, süket, hontalan csend.

Utolsó szavad

Halálod oly hétköznapi volt,
mint a bogarak roppanása
súlyos talpak közönye alatt.
Megzavart lelkünk kocsonyává
szégyenült a gyógyulásunktól,
s ha arra gondolok, utolsó

szavad is a hitetlenséget
kellette a vízeletszagú kék
szobában, kigyúl bennem a kétség.

Hol kezdődik a hit,
és hol ér véget a tudás?

Helyzet

Tocsogós vágyakkal és bizarr
erkölcsökkel barátkozunk,
s szégyenlősen bújunk,
ha talpra ránt bennünket
keljfeljancsi agyunk.

Lábszárak és csizmák között
telnek vérekes napjaink,
s ha pihenni kell, úszunk,
elvetve testünk a lét vizén.
Valóságot és tisztességet koplalunk.

Az utolsó pihenő hazafelé

lázszongást parázslok
ércincegésre figyelek
fölénkállva várnak
a csóro falevelek

megérkeztem
imhol puha testem
e foszlányos nyárban
semmiségem nyarán

nem kell szédelegnem
egy utóvirágzásban
itt lelem meg hazám
ágyam s lázálmom

a legszebb tájat
ez édeskés világom